

Tromsø, 1. september 1991

Statsminister Gro Harlem Brundtland

DE ELDRE OG SAMFUNNET

Valgkamp er stritt. Men valgkamp er også givende. Det gir oss politikere god anledning til å komme ut: Treffe nye mennesker, høre synspunkter, få vite hva som opptar menneskene rundt i landet.

Jeg er glad for at så mange har kommet hit - midt på søndags formiddag. Jeg tar det som uttrykk for engasjement og vilje til å delta i samfunnsdebatten. Et engasjement og en deltakelse vi er avhengig av om demokratiet - folkestyret - skal fungere.

Pensjonistene. En del av fellesskapet

I forrige uke hadde jeg gleden av å besøke Rogaland. Der fikk jeg erfaring fra et nytt trekk i det politiske bildet: Pensjonistpartier. Jeg konstaterer at noe slikt ikke finnes i Tromsø, men at dere her har en svært aktiv fylkespensjonistforening og har valgt å jobbe sammen på den måten.

Jeg spør meg, trenger pensjonistene egne partier?

Hvordan ville det være, hvis ungdommen som har stemmerett fra den er 18 år gammel, slo seg sammen med alle under 30 år og lanserte

Ungdomspartiet. Hvordan ville det egentlig fortone seg? Hvordan vil det kunne skape et grunnlag for et velferdssamfunn og for et samlet opplegg som ikke bare de unge - men foreldre, besteforeldre, oldeforeldre sammen kan føle er riktig?

Er det noen tanke at vi går gruppe mot gruppe og særinteresse mot særinteresse og fylker oss bak hver vår kampfane? Det er ikke sosialdemokratiets tankegang. Vi står for en politikk som skal være for alle grupper i folket og for alle generasjoner.

Da må vi være i stand til å stå sammen og så spørre oss hvordan vi skal ta vare på de eldste blant de eldre, de som trenger mest omsorg og mest ansvar fra oss andre. Hvordan skal vi ta vare på barn som faller utenfor samfunnet, som faller utenfor vår felles omsorg fordi de er født inn i familier eller miljøer hvor de ikke får det som burde være en selvfølgelig rett for hvert barn. Da tenker jeg på barnevernet, på alkoholproblemer, på narkotika og kriminalitet; alt det som er med å forme hverdagen og påvirke hverdagen for mange familier i vårt land.

Omsorgen og ansvaret går på tvers av grupper og generasjoner. Da ser jeg ingen mulighet for å få til felles holdninger og et felles verdigrunnlag som vi sammen kan styre etter, hvis vi skal splitte befolkningen opp i grupper som settes opp mot hverandre. Det er en slik tendens jeg føler det ligger i den utviklingen vi nå ser med stadig flere partier, med stadig flere ekstreme holdninger både fra venstre og høyre side. Tenk bare på hva vi har opplevd de siste 10 årene. Med Fremskrittspartiets frammarsj, med en propaganda og en forenkling av hva samfunnets problemer består i, med en appell til den enkelte om å tenke mest på seg selv og sette seg opp mot andre, om å sette seg opp mot de organer vi sammen har ansvar for og har skapt. På den andre siden et SV som tar etter endel av den agitasjon som Fremskrittspartiet har skapt, og gjør noe tilsvarende fra venstre side: Lover

lettvint i øst og vest, gir inntrykk av at man skal ta seg av alle oppgaver og ha penger til alt uten egentlig å ta innover seg skikkelig at tingene må gå i hop.

Da vil jeg si til alle som ønsker å ta stilling i politikken:

Det må være sammenheng mellom inntekter og utgifter. Slik må det være i vår familieøkonomi, slik må det være for hver enkelt, men slik må det også være for Norge som land.

Når det spriker på alle kanter er det Arbeiderpartiet som er limet som binder det politiske Norge sammen. Som står for de samme verdier nasjonalt og lokalt og som tar ansvar. Pensjonistene er ingen ensartet gruppe, den enkelte pensjonist må finne sin plass i det politiske fellesskap han eller hun føler seg mest hjemme i.

Verdiskaping og fordeling

For å klare de målene vi har satt oss må vi skape mer og fordele bedre. Det å skape det vi skal bruke, det gjør vi sammen. Det gjør alle som er i arbeid og som gjør en innsats hver dag på jobben. Det gjør alle som gjør en innsats for andre selv om de ikke er yrkesaktive, som er med å gi omsorg - eller skape en atmosfære og et utgangspunkt i nærmiljøet som gjør at de som er yrkesaktive kan greie sin hverdag og sin jobb.

Det er mange støttespillere, ikke bare besteforeldre, men også andre pensjonister som er med og gjør en innsats overfor mennesker som trenger tid og oppmerksomhet, som igjen gjør det mulig for den norske yrkesbefolkning å skape det vi sammen skal leve av. Det er også verdiskaping.

Så har vi fordelingen. Og en rettferdig fordeling må være det lim som holder oss sammen. Da har vi et felles ansvar fordi det finnes funksjonshemmede barn eller voksne som trenger millionbeløp for at de skal få en rimelig sjanse til utfoldelse; hvor vi andre kan være med på å oppheve noe av plagene og problemene og skape mest mulig livsglede og muligheter for de som er rammet tilfeldig, enten det er fra fødselen av, eller det er gjennom trafikkulykke, eller det er gjennom andre ting som hvem som helst av oss kan rammes av. Det er uttrykk for rettferdighet, holdningen om at vi tar vare på hverandre. Hele tiden går diskusjonen i vårt samfunn, om hvilket ansvar vi skal ta alene - og hva vi må ta ansvar for sammen. Vi har mye vi må gjøre sammen for at det skal bli et verdig liv, for at all ungdom skal få muligheter, for at utdanning og fremtid ikke skal vær avhengig av foreldres økonomi og pengepung.

Vi mener samfunnet bør være slik at blir du syk så kan du få landets beste helsetilbud eller behandlingstilbud hvis den sykdom du er rammet av er spesielt krevende.

Det er et slikt system vi har bygget opp. Hvor ingen har vanskeligheter med å betale det det koster å gå til legen lokalt; for ham til å sende pasienten videre til spesialister; og for spesialistene å bestemme at denne pasienten skal til Rikshospitalet fordi pasienten trenger den enda høyere kompetansen i et spesielt vanskelig tilfelle. Alt dette forutsetter at vi bygger opp noe som er solidarisk i sin grunnholdning, at vi ikke bygger på det prinsipp at har du bare mye penger, kan du få et helt annet og bedre tilbud. Her har Høyre og Fremskrittspartiet andre holdninger- og en annen politikk. De vil svekke vårt felles ansvar.

I en valgkamp skal vi sette søkelyset på de oppgavene vi føler at vi ennå ikke har klart å løse. Vi skal sette søkelyset på det som er skakt og skjevt og det som kan forbedres. Men velgerne har også krav på å få vite hvilke

konsekvenser politikernes forslag til løsninger har på andre samfunnsområder.

Arbeid for alle er jobb nr 1

Da vår Regjering startet opp for 9 1/2 måned siden sa vi klart ifra at arbeid for alle var jobb nr. 1. Vi har i dag en ledighet som rammer mange fler enn vi noen gang har opplevd her i vårt land. Til tross for at Norge har en lavere arbeidsledighet og at den stiger enda fortere enn hos oss i de fleste andre land, så er dette for oss den helt sentrale utfordringen.

Det er klart at også for eldre mennesker i vårt land, som har opplevd arbeidsledighet da de var unge, så er dette skremmende. Man vet hvilken utrygghet dette skaper.

Det gjør den fordi den rammer barn eller barnebarn, men den skaper også utrygghet fordi man ikke vet hvordan det går med fellesskapet, solidariteten, alle ordningene i vårt velferdssamfunn hvis selve økonomien ser ut til å svikte i bunnen. Derfor er dette en oppgave som myndigheter, næringsliv, forskningsinstitusjonene og de store organisasjoner i arbeidslivet må gå sammen om og møte.

Det er dette dere som har skjedd i de siste 5 år. Dere husker 1986, da kom det et regjeringsskifte, og det måtte gjennomføres en nasjonal dugnad og en snuoperasjon. Fordi landet vårt levde på et lånt forbruksnivå. Bankene og næringslivet, hele systemet var i ulage. Folk hadde lånt penger i øst og vest slik at summen av alle lån som var opptatt lå på en høyde som det ikke var noe grunnlag for i norsk produksjon og i norsk verdiskaping.

Hva førte dette til? Over det ganske land så ble mange arbeidsplasser

skapt i årene fra 1983 til 1986/87 som ikke hadde noe skikkelig grunnlag. De var skapt på et altfor høyt forbruksnivå og forventningsnivå om hva Norge var i stand til på dette tidspunktet. Og så falt arbeidsplassene sammen, bedrifter gikk konkurs, og nå ser dere at bankene heller ikke greier situasjonen fordi de har gapt for høyt. De har satset på altfor mange uholdbare prosjekter; de har mistet taket i det jordnære som vi aldri må miste taket i.

Så ruller milliardene. Tapene blir skremmende store. Jeg er sikker på at mange mennesker reagerer med forskrekkelse og indignasjon når de nesten hver dag på fjernsynet får se at nye milliarder går fra statlige sikringsfond inn for å sikre at ikke de store bankene våre ramler overende. Og det er jo ikke minst fordi det også blir sagt at her går skattebetalerens penger inn for å redde bankene.

Men da har jeg lyst å forklare dere hvorfor vi låner bankene penger. Vi låner bankene det, vi gir ikke bort et eneste øre, la det være klart. Men vi har satt inn et bankenes sikringsfond for å hindre bankkonkurser så langt samfunnet kan hindre det. Ikke på grunn av bankenes eiere, ikke på grunn av bankenes direktører, men fordi bankene er samfunnsinstitusjoner som næringslivet er helt avhengige av. Går det riktig galt med dem, ja da drar de med seg husholdninger, næringsliv, bedrifter, arbeidsplasser i samme slaget. Og det har ikke Norge råd til. Det vi gjør her, er å ta et tak sammen for å hindre ennå større skadevirkninger, som vi alle blir nødt til å betale for.

Eldrepolitikk

I løpet av 80-årene, det tiåret som ligger bak oss, har vi fått 80000 flere alderspensjonister i Norge som skal ha sine ytelser, sine pensjoner; som skal

ha sine rettigheter fra det øvrige samfunn, fra de som er yrkesaktive og skal finansiere mye av dette.

Idag er det rundt 600.000 som mottar alderspensjon. Og når vi ser framover de neste ti år så øker det tallet antagelig svært lite, nesten ikke, men det står der på cirka 600.000 og kanskje litt pluss.

Men vet dere hva som skjer? Det blir en stor forskyvning i alderssammensetningen blant pensjonistene. Det blir langt flere eldre i løpet av de neste ti årene. Mange flere som passerer 80- års alder og 90- års alder. Og hva betyr det? Jo det betyr at de tjenestene, de tilbudene, den omsorgen, behandling av sykdom, støtte i hverdagen, alt det som heter eldreomsorg totalt sett, vil få en enda større oppgave. Det er først og fremst de pensjonistene som er over 80 og over 90 som trenger pleie og omsorg. Mange langt oppover mot 80 år, og det hender jo at de som er over 80 er spreke også, men veldig mange av de mellom 67 og 80 har mye krefter igjen. De kan være med og skape glede i sitt eget nærmiljø, bety noe for sin egen familie, sine naboer, kan gå inn i barnehagen å hjelpe til med å ta seg av barna i lesestund eller på tur - være en ressurs i 1990-årene.

Vi skal alle være med og sikre tryggheten for de som trenger vår hjelp og som skal føle at de har ytet sitt og at samfunnet stiller opp når de trenger omsorg.

Når det gjelder å sikre omsorg og sysselsetting, så er vi nødt til å bruke de offentlige budsjettene til å gi kommunene muligheter til å yte det velferdstilbud som vi vil ha. Det er en av grunnene til at Arbeiderpartiet i fjor, da vi overtok regjeringsansvar, la inn 4-5 milliarder mer i innsats over statsbudsjettet rettet mot kommunene, mot velferdskommunen og velferdsfylkene våre og mot statsbankene - så vi kunne få økte investeringer og få flere hender i arbeid også i privat sektor.

Jeg husker tidligere i år da jeg var på årsmøter i våre fylkespartier - særlig i tiden februar, mars, april, - så var det en veldig uro ute blant pensjonistene som knyttet seg til noe som het minioppgjøret. Det er mulig at noen av dere nå har glemt det, men jeg har ikke glemt det. Og jeg følte at det ble satt i gang en direkte kampanje på landsbasis. Hvem som gjorde det skal ikke jeg ha sagt, men det sto like leserinnlegg i alle landets aviser om dette de kalte et urettferdig overgrep mot pensjonistene.

Men hva var egentlig dette dere? Det var en likebehandling av pensjonistene i forhold til de yrkesaktive når det gjaldt å få et tillegg for 1990, ikke for 1991! Prisstigningen hadde blitt litt høyere enn det man under forhandlingene om lønnsoppgjør og pensjonistoppgjør hadde regnet med. Derfor fikk dere noen kroner ekstra for 1990. Så ble det brukt mot politiske myndigheter, og mot Arbeiderpartiet og regjeringen!

Sosialministeren og Arbeidsministeren som steller med disse forhandlingene, følte at det eneste riktige var at et slikt ekstra tillegg, det måtte også pensjonistene få, ikke bare de yrkesaktive. Vi spurte til og med pensjonistforbundet, om vi skulle gjøre det slik at vi tok det oppgjøret sammen med hovedoppgjøret for 1991, og etterbetale på det tidspunktet. Men det ville ikke pensjonistforbundet. De ville gjerne ha et oppgjør som andre. Jeg husker jeg måtte si at vi har jo ikke hatt noe pensjonistoppgjør ennå. Det pensjonistoppgjøret kom jo i mai, der det ble en avtale mellom myndighetene og pensjonistforbundet, som lederen i forbundet endog uttrykte sin tilfredshet med!

Av og til blir debatten slik at man skulle tro vi satt på en stor sekk med gullpenger og ikke hadde lyst til å bruke dem. Men det er jo ikke slik, for alle penger vi skal bruke, de må inn fra de som er yrkesaktive, de må inn gjennom å betale skatt for de som er i arbeid. De må inn ved at

næringslivet vårt betaler regningen for det nivå og det velferdssamfunn vi vil ha.

Derfor er skatt alltid et tema. Politikere på høyre side sier: Vi vil ha skatten ned! Så bruker de argumenter om at det er dette som kan løse problemer med prisstigningen når det er det vanskeligste. Eller med rentesituasjonen når det er det vanskeligste. Redusert skatt er fellesnevner og skal løse de fleste problemer. Og hvem er det som er mest opptatt av å få skatten ned? Jo, det er de som betaler mest skatt. Og hvem er det som betaler mest skatt? Ja, de som har mest å betale med. Når den argumentasjonen settes igang så betyr det at man inviterer til større privatisering og mindre felles ansvar. Mindre penger til de tingene som vi trenger å kunne gjøre noe med sammen.

Det gjelder omsorgen for eldre - og for barna. Det gjelder de unges utdanning. Barna må nå starte skolen ved 6-årsalder, som i andre land. Og så må vi ha mer omsorg for barna våre, også fra de er 1 år til de er 6 år, i ett eller annet form for tilbud, hvor de kan lære av andre barn og hvor de kan ha omsorg og trygghet.

Skatten betales av de som har mest. Og når vi nå i forbindelse med den store skattereformen har sagt at det blir 3.5 milliard i skattelette i forbindelse med gjennomføringen av den reformen i kommende budsjettår, så er det noe som er til fordel for det store flertall, for det er en sosialt rettferdig profil som Arbeiderpartiet her har lagt inn.

Men så kommer partiene Høyre og Fremskrittspartiet og skal dele ut 10 milliarder ekstra i skattelette. Det er klart den skatteletten blir skjevt fordelt. Men like viktig er det; hva og hvem er det som skal tape? Hvilke velferdstilbud er det man skal kutte ut? Det hører vi ikke en lyd om. Man går ut og lover store skattelettelser uten å fortelle hvilke omsorgstilbud,

utdanningstilbud, eller andre viktige offentlige tiltak som skal lide under det. Jeg skjønner ikke dette er en rimelig måte å fremstille tingene på. Det tror jeg dere skal tenke igjennom alle sammen.

Med det nye skatteopplegget, som et bredt flertall i Stortinget har stilt seg bak, er det fortsatt slik at minstepensjonister ikke skal betale skatt. Hvis man har betydelig renteinntekter ved siden av kan det bli noe skatt, på samme måte som for de som har høye pensjoner. Men det er ikke slik at den nye skattereformen rammer pensjonistene som gruppe, slik det har vært hevdet i den offentlige debatten. Pensjonister med opptil 100.000 i pensjon, får tvert om en viss bedring!

Det må være en sammenheng mellom det man gjør i Stortinget og det man gjør lokalt. Hvis man mener det skal mere penger til i eldreomsorgen, så må man stemme for mere penger til kommunene i Stortinget. Det gjør ikke partiene på høyre side. Det er ikke sammenheng mellom det de sier om skattelettelse og det de sier om at de skal gjøre mer ute i kommuner og fylker.

For vår del vil vi kombinere sysselsetting og velferd, ha mennesker i arbeid i meningsfullt yrke, i omsorg for eldre, i omsorg for barn, bruke penger til meningsfylte ting som både kan gi velferd og sysselsetting. Det står vi ved. Vi syns det er en bedre bruk av pengene enn å love de 10 milliardene i skattelette som Høyre gjør.

Derfor har det gått tusener av mennesker inn i meningsfullt virksomhet i kommuner, fylker og i staten fordi vi har lagt til rette flere penger så det kan gjøres en større innsats. Det står vi ved. Hadde vi ikke gjort det, så hadde arbeidsledigheten i dag vært større. Kommuneøkonomien for i år og for neste år er styrket slik at det i gjennomsnitt betyr over 700 kroner mer pr innbygger enn det vi ville fått med regjeringen Syses opplegg. Det blir en

god del millioner ekstra til en kommune som Tromsø. I tillegg har dere forhåpentligvis registrert at Tromsø kommune nå i sommer fikk tildelt over 2 mill. av en ekstrapott til eldreomsorg og HVPU. Til neste år fordobles denne summen. Dette er midler som skal brukes til å sysselsette ledige og som samtidig gir mer omsorg.

For å løse det store problemet i den private del av økonomien så må vi nå stå sammen, skape optimisme, gi grunnlag for nyetableringer, skape muligheter for å skape nye arbeidsplasser. Vi kan gi nye muligheter til å sette inn risikokapital; til å gi støtte til de som har nye ideer og nye muligheter og som kan skape noe nytt som vi igjen kan leve av og som kan skape nye arbeidsplasser.

Det er det vi holder på med. Vi investerer også i veier, jernbane, utdanning for de unge, slik at vi nå har 10000 nye studieplasser, så ungdommen kan kvalifisere seg for et krevende fremtidig arbeidsliv.

Bruk stemmen på valgdagen

Vi har et lokalvalg i Norge, hvor vi strever litt tror jeg, med å få folk til å bli opptatt av demokratiet og av at valgdagen nærmer seg. Kanskje er vi blitt så vant til å ha det meste, ha TV skjermen, ha telefonen, ha naboer, at vi føler oss trygge og at vi egentlig ikke synes det er så viktig hvem som styrer og hva slags verdier og holdninger som legges til grunn? Det er en farlig tanke. Det er viktig at alle er med. Det er ikke noen få i kommuner, fylker, eller på statlig nivå som skal legge alt til rette og bestemme hvor vi går. Det er det folk flest mener er riktig, og de valgene vi må foreta i fellesskap, som er avgjørende.

Da vil jeg stille spørsmålet til alle før jeg avslutter her nå. Skal vi være

med å mene noe, skal vi ha en holdning, skal vi ta stilling til vår egen samtid og til fremtiden? Eller skal vi la andre gjøre det? Skal vi valgdagen se at valgdeltagelsen i Norge kanskje faller under 70%, betyr det egentlig et 2/3 demokrati, at 2 av 3 er med. Nå må vi bruke demokratiet til å ta stilling til hva som er viktigst og til de verdier som vi skal bygge det norske velferdssamfunnet på.

Hvis du ikke stemmer, er det andre som bestemmer!